

ZPRAVODAJ 2005/1

ALEŠ VESELÝ: STOPY HISTORIE – „TŘI BRÁNY“

Výstava projektu Aleše Veselého na znovuoživení Pinkasovy uličky v Praze s názvem „Tři brány“ zahájila v Galerii Roberta Guttmanna tematický blok nazvaný Místa paměti. Tento projekt, zamýšlený jako příspěvek do diskuze o tom, jak si připomínáme a interpretujeme vlastní minulost ve veřejném prostoru, je součástí cyklu Židovská přítomnost v současném vizuálním umění. V muzejní galerii probíhá již třetím rokem a je zaměřen na mapování vztahu současné vizuální kultury a judaismu. Kurátorkou tohoto cyklu je Mgr. Michaela Hájková.

Pinkasova ulička mezi Uměleckoprůmyslovým muzeem, Starým židovským hřbitovem a Pinkasovou synagogou představuje jeden z mála pozůstatků původní uliční sítě pražské čtvrti Josefov, která byla až do roku 1848 židovským ghettem. V průběhu asanace na přelomu 19. a 20. století musela část Pinkasovy uličky ustoupit velkorysé přestavbě. Z původní délky ulice se dochovaly necelé dvě třetiny, a stala se tak jakýmsi slepým ramenem. Dnes je ovšem jedním z mála míst, která ještě mohou připomenout zmizelé židovské ghetto.

Přestože ulička ztratila svůj původní ráz i funkčnost, vybízí k nalezení nového způsobu prostorové interpretace. O to se pokusil profesor pražské Akademie výtvarných umění Aleš Veselý, který pro Pinkasovu uličku vytvořil projekt „Tři brány“. Jedná se o sochařský environment v podobě tří bran, které mají vyplnit uličku ve většině její délky. Všechny tři brány by byly umístěny jako samonosné konstrukce, které nepotřebují další ukotvení v přilehlých zdech ani v budově synagogy.

Z obsahového hlediska představuje environment „Tři brány“ mnohvrstevnou strukturu odkazující k mnoha tématům. Brána jako základní archetyp putuje napříč světovými kulturami, náboženstvími a filosofickými systémy. Unikátní umístění zamýšleného díla současně upozorňuje na rozhraní prostorů zcela protikladného charakteru: prostor živých (ulice) a mrtvých (hřbitov), prostor profánní (ulice) a sakrální (synagoga a hřbitov), prostor veřejný a soukromý. V době existence ghetta se navíc Pinkasova ulička nacházela téměř na jeho okraji, takže i dnes může připomínat jakousi pomyslnou hranici mezi dvěma kulturně, nábožensky a etnicky rozdílnými světy, a zároveň být symbolem jejich

vzájemného prolnutí.

Výstava se v Galerii Roberta Guttmanna uskutečnila ve dnech 20. ledna až 13. února 2005. Návštěvníkům představila model projektu v měřítku 1:10, počítačovou vizualizaci simulující průchod branami a vybrané přípravné studie a technické nákresy Aleše Veselého.

Projekt vzbudil u laické i odborné veřejnosti značný zájem. Nyní čeká na svého mecenáše, který by umožnil realizovat jedinečný nápad.

CYNTHIA BETH RUBIN & ROBERT J. GLUCK: STOPY HISTORIE – PUTOVÁNÍ „MARSEILLSKÉ BIBLÉ“

Druhým projektem, zařazeným do tematického bloku Místa paměti v Galerii Roberta Guttmanna, bylo multimedialní interaktivní dílo dvou amerických umělců odvolávající se k příběhu skutečné knihy, hebrejského rukopisu tzv. Bible z Marseille ze 13. století. Hebrejský rukopis vznikl ve španělském Toledu a od konce 15. století putoval s vyhnanci z tamní židovské obce po různých místech Evropy a Blízkého východu. Nějakou dobu byl dokonce považován za ztracený, avšak v 80. letech 19. století se jeho část podařilo identifikovat ve fondu Bibliotheque Municipale v Marseilles. Dva američtí umělci odlišného zaměření vytvořili audiovizuální instalaci s interaktivními prvky, která je vystavěna na interpretaci dlouhého putování této knihy. Robert J. Gluck je hudebním skladatelem, interpretem a ředitelem Studia pro elektronickou hudbu na univerzitě v Albany a Cynthia Beth Rubin autorkou, jejíž umělecká práce v oboru digitálních médií se již představila v mnoha zemích světa.

Instalace „Marseillská bible“ nabídla projekci digitálního obrazu a zvuku, přičemž návštěvník mohl s užitím speciálního softwaru ovlivňovat výsledný obraz a zvuk, a tak proměňoval trasu svého vlastního putování časem a prostorem. I tato instalace patřila do cyklu Židovská přítomnost v současném vizuálním umění jako inspirativní příspěvek k reflexi motivů vztahujících se k židovské kultuře, historii i k judaismu.

Jeden z autorů projektu, Robert J. Gluck, navštívil při příležitosti otevření výstavy Prahu. Mimo jiné zde prezentoval ukázky svých projektů a hudebních

performancí na jedinečné přednášce ve Woodrow Wilson Center pražského Velvyslanectví USA.

Instalace projektu, která byla v Galerii Roberta Guttmanna v Praze přístupná od 24. února do 27. března 2005, se uskutečnila za finančního přispění Velvyslanectví USA v Praze a Center for Jewish Art and Creativity, Los Angeles.

PAMÁTKOVÝ ÚSPĚCH

V loňském roce byla dokončena oprava a rekonstrukce bývalé synagogy v Praze na Smícho-vě, která dnes slouží Židovskému muzeu v Praze a židovským obcím v Čechách a na Moravě jako archiv zvláštního významu a depozitář sbírkových předmětů (Zpravodaj o tom informoval v čísle 2/2004). Komplikované stavební práce trvaly více než tři roky a byly pozorně sledovány památko-vým odborem Magistrátu hlavního města Prahy.

Objekt je nemovitou kulturní památkou, zapsanou v Ústředním seznamu kulturních památek, a navíc se nachází v památkové zóně Smíchov. Tato synagoga založená roku 1863 byla postavena v kombinaci novorománského a pseudomaurského slohu. Během doby podstoupila několik stavebních úprav. V roce 1930 došlo podle návrhu architekta Leopolda Ehrmanna k přestavbě a rozšíření synagogy do její dnešní funkcionalistické podoby.

Z hlediska památkové péče představovalo nejkomplicovanější část obnovy synagogy restaurování její fasády. Na začátku ji bylo třeba vyčistit a doplnit chybějící části shodným materiálem, který byl určen na základě laboratorního restaurátorského průzkumu. Na závěr byla fasáda hydro-fobizována. Při obnově vnějšího vzhledu objektu bylo též odkryto kruhové okno na východní straně budovy. V objektu hlavní lodi synagogy byly obnoveny fragmentárně zachované nástěnné malby a svatostánek. Rekonstruována byla též vitrážová okna synagogy.

Výsledná podoba díla si získala uznání odborníků. Magistrát hlavního města Prahy uvádí na svých webových stránkách (<http://pamatky.praha-mesto.cz>) Smíchovskou synagogu jako „památ- kový úspěch“ a výslednou podobu objektu označuje za příkladnou opravu a rekonstrukci.

VDÁNÍ PŘÍLEŽITOSTNÉHO POŠTOVNÍHO ARŠÍKU S KRESBOU PETRA GINZE „MĚSÍČNÍ KRAJINA“

Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Českou poštou a Svazem českých filatelistů přispělo ke vzniku příležitostného poštovního aršíku s kresbou Petra Ginze „Měsíční krajina“; popud k jejímu vydání dal filatelista Břetislav Janík spolu s ředitelem muzea Leo Pavlátem. Aršík se veřejnosti představil v den svého vydání 20. ledna 2005 ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze. Známkou vydalo Ministerstvo informatiky České republiky, autorem grafické úpravy emise je akademický malíř a grafik Pavel Hrach, autorem rytin grafik a rytec Václav Fajt.

Faksimile kresby „Měsíční krajina“, kterou židovský chlapec Petr Ginz vytvořil za války v terezínském ghettu, putovala díky izraelskému kosmonautovi Ilanu Ramonovi v roce 2003 až do vesmíru. Let raketoplánu Columbia však skončil tragicky stejně jako život autora kresby, který zahynul na podzim roku 1944 v Osvětimi ve věku pouhých 16 let. Kresby Petra Ginze se zachovaly díky Ginzovu příteli, jenž přežil nacistické útrapy, a nyní jsou deponovány v jeruzalémském Památníku Yad Vashem. Stejná instituce před nedávnem pomohla Ginzově sestře Chavě Pressburgerové získat v Praze nalezené Petrovy deníky z let 1941–42. S předmluvou ředitele muzea Leo Pavláta vyšly počátkem roku v knižní podobě v nakladatelství Trigon. Jméno Petra Ginze současně nese i planetka Petrginz s pořadovým číslem 50413, která byla v březnu 2004 objevena na jihočeské Observatoři Kleť.

PAVEL POTOCKÝ – PAMĚTNÍ KONCERTNÍ SÉRIE VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE

Poslední prosincový den v roce 2004 byl ve Španělské synagoze zahájen cyklus 4 koncertů věnovaný památce Pavla Potockého. Narodil se jako Ruben Auerbach 31. prosince 1924 v Palestině, kde jeho rodiče jako jedni z prvních československých sionistů založili kibuc. V roce 1930 se rodina vrátila do Prahy, kde Ruben prožil své mládí. V roce 1939 spolu se svým mladším bratrem odjel posledním ze tří vlaků s českými židovskými dětmi do Velké Británie. Jeho rodiče byli v roce 1942 transportováni do Terezína a poté do Osvětimi, kde zahynuli.

Ruben (Pavel) ve věku 18 let vstoupil v Británii do československé zahraniční armády a sloužil v ní až do konce války. Vrátil se do Prahy, ale zde byl později persekvován komunisty. V roce 1968, po sovětské invazi do Československa, odešel se svou rodinou do USA, kde setrval až do konce života. Zemřel 18. října 2003.

Velkou radostí v životě Pavla Potockého byla hudba a jeho velkým přáním bylo, aby všichni lidé žili svobodně. V den, kdy by Pavel Potocký oslavil své 80. narozeniny, jeho rodina a přátelé z celého světa zahájili sérii koncertů zasvěcenou jeho památce.

Hudebních večerů na počest Pavla Potockého se ujal houslový virtuóz Václav Hudeček s přáteli. Na prvním výročním koncertu zazněly skladby Antonia Vivaldiho „Čtvero ročních dob“. Václava Hudečka doprovázel soubor Musici de Praga. Na koncertě byli přítomni členové rodiny a přátelé Pavla Potockého. Na dalších koncertech této série se vedle sólisty představili houslistka Lenka Matějková, flétnistka Žofie Vokálková a harfistka Kateřina Englichová. Poslední večer této série se uskuteční 12. dubna 2005, kdy zazní skladby J. Rodriga, S.Prokofjeva a A.Vivaldiho v podání souboru Pražské kytarové kvarteto.

DEN PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOKAUSTU

Den 60. výročí osvobození koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim – 27. leden 2005 – byl v České republice poprvé připomenut jako Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Pražská židovská obec a Židovské muzeum v Praze si spolu s oběťmi holocaustu připomněly v tento významný den i nositele čestného izraelského titulu Spravedliví mezi národy. Před vchodem do Památníku obětí nacismu v Pinkasově synagoze byla odhalena bronzová pamětní deska těm, kteří za války zachránili Židy před nacistickým terorem. Na desce akademického sochaře Jaroslava Róny jsou pod symbolem dvou stromů propojených větvemi uvedena jména čtyř desítek zachránců a 120 lidí, kterým Stát Izrael udělil titul Spravedlivý mezi národy. Jde o Čechy nežidovského původu, kteří za nacistické okupace neohledně na nebezpečí ukrývali Židy nebo jim jinak nezištně pomáhali. Na shromáždění přeživších a jejich dětí promluvil izraelský velvyslanec Arthur Avnon, předsedkyně skupiny organizace Hidden Child v České republice a zástupce nositelů titulu Spravedliví mezi národy. V Senátu parlamentu České republiky se poté konalo slavnostní shromáždění. Své práce na něm mimo jiné představili studenti z Chotěboře a Plzně, kteří se účastní projektu Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze „Zmizelí sousedé“.

V tomto centru byly při příležitosti 60. výročí osvobození Osvětimi uspořádány také dva vzpomínkové večery. Dne 26. ledna besedoval s přítomnými prof. MUDr. Tomáš Radil, CSc., který byl jako vězeň osobně osvobození účasten. Následující den se zde uskutečnila projekce filmové režisérky Heleny Třeštíkové Má šťastná hvězda. Bývalá vězenkyně Zdena Fantlová v něm vypráví svůj podivuhodný příběh plný zvrátů a mezních situací.

Židovské muzeum v Praze se v osobě ředitele Leo Pavláta a odborné pracovnice Anity Frankové rovněž podílelo na vzniku komponovaného pořadu Českého rozhlasu ke Dni památky obětí holocaustu.

DISKUZNÍ SETKÁNÍ „VZDĚLÁVÁNÍ O HOLOKAUSTU“

Dne 11. ledna 2005 se ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze uskutečnilo setkání dárců a organizací působících v oblasti „Vzdělávání o holokaustu“. Akci zorganizoval Nadační fond obětem holokaustu (NFOH) ve spolupráci s Federací židovských obcí v České republice. Úvodní slovo přednesl Jefim Fištejn, redaktor Radio Free Europe / Radio Liberty, a zároveň představil další přednášející. Byli mezi nimi například Jarmila Neumannová, ředitelka NFOH, Yechiel Bar-Chaim, regionální ředitel organizace The American Joint Distribution Committee, zástupci Ministerstva kultury a Ministerstva školství. Účastníci setkání se shodli na další spolupráci, hovořili o vzájemné koordinaci svých vzdělávacích aktivit a propojení různých typů vzdělávání o holokaustu. Společné snažení by mělo vyústit ve vytvoření stálého komunikačního fóra, v jehož rámci by si bylo možné vyměňovat zkušenosti a poznatky.

PŘEDSTAVENÍ KNIHY O MALÍŘI F. M. NÁGLOVI

Na slavnostním koncertu Schulhoffova kvarteta ve Španělské synagoze 5. února představilo občanské sdružení Phoenix z Telče ve spolupráci s Renesanční společností ze Slavonic a Židovským muzeem v Praze knihu Oldřicha Koblasy „Malíř neumírá“. Toto dílo zasvěcené životu a dílu Františka Mořice Nágla (1889–1944) sleduje jeho malířské osudy, tvorbu v terezínském ghettu i tragickou smrt v Osvětimi. Mnohá Náglova díla byla náhodou objevena roku 1952 na půdě jednoho terezínského domu. V loňském roce brněnská židovská obec získala nečekaně početný soubor Náglových předválečných akvarelů a kvašů. Některé z nich tvoří ilustrační doprovod právě vydané publikace.

Z NOVÝCH PUBLIKACÍ MUZEA

SLOVNÍK JUDAIK

Tato příručka umožňuje poprvé v češtině orientovat se v židovských rituálních předmětech používaných v synagoze a v domácnosti. Historikům umění, etnologům, starožitníkům, i laikům však též představuje další předměty vážící se k životu židovské komunity, spolků, cechů i soukromých osob.

Hlavní část slovníku obsahuje 149 hesel vzájemně provázaných odkazy a stručnou charakteristiku symbolů vyskytujících se nejen na rituálních předmětech, ale i na náhrobcích. Připojené okruhy hesel umožňují snadněji zařadit předmět do kontextu. Aparát knihy navíc obsahuje i kalendář židovských svátků, slovníček neznámých výrazů a rejstřík. Jednotlivá hesla doprovází přes 200 názorných kreseb vytvořených vesměs podle originálních trojrozměrných sbírkových předmětů Židovského muzea v Praze. Na vydání knihy se podílel kolektiv autorů Židovského muzea v Praze, ilustrace jsou dílem Hany Pavlátové. Kniha má 142 stran.

ŽIDOVSKÁ MENŠINA V ČESKOSLOVENSKU VE TŘICÁTÝCH LETECH

Právě vydaný cyklus přednášek Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze nazvaný „Židovská menšina v Československu ve třicátých letech“ chronologicky navazuje na předchozí sborník o židovské menšině v ČSR ve dvacátých letech minulého století. Na uspořádání cyklu se podílela Blanka Soukupová z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, která se ve sborníku věnuje českožidovskému hnutí, projevům antisemitismu a vzájemnému vztahu židů / Židů k T. G. Masarykovi a naopak. Další autoři (Kateřina Čapková, Radka Čermáková, Hedvika Novotná, Peter Salner a Marie Zahradníková) se zabývají sionistickým hnutím, vztahem českých židů k Palestině, situací na Slovensku a vzpomínkami pamětníků. Sborník vychází s finanční podporou Nadačního fondu obětím holocaustu. Je doplněn fotografickou přílohou, má 124 stran a 16 stran černobílých ilustračních příloh. Obě publikace si je možno objednat na adrese Židovského muzea v Praze nebo elektronicky: sales@jewishmuseum.cz případně přímo na webových stránkách muzea: www.jewishmuseum.cz/shop

NOVÝ PRACOVNÍ SEŠIT K PROJEKTU HANIN KUFŘÍK

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze vytvořilo nový interaktivní program pro základní a střední školy, založený na práci s knížkou Karen Levinové „Hanin kufřík“. Knihu vydalo nakladatelství Portál ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze v roce 2003 (Zpravodaj informoval v č. 3/2003). Účastníci programu se na základě vlastní práce s dokumenty a následné diskuse s člověkem, který přežil holocaust, seznámí s osudy konkrétních osob z Protektorátu Čechy a Morava a ze Slovenska za druhé světové války. Ke vzdělávacímu programu byly zhotoveny pracovní sešity, které usnadní žákům samostatnou práci. Program je určen pro 8. a 9. třídy základních škol a pro střední školy, po určitých úpravách ho je možno použít i pro mladší žáky základních škol. Zájemci najdou více informací na webové stránce: www.jewishmuseum.cz/cz/czprimary.htm

VÝZNAMNÉ NÁVŠTĚVY

Březen

- velvyslanec Maďarské republiky H. E. István Szabó a paní vyslankyně Mrs. Katalyn Bozsaky, zástupkyně pana velvyslance.
- Israel Katz, Ministr zemědělství Státu Izrael